

Sygn. akt VIII Gz 126/23

POSTANOWIENIE

Dnia 12 października 2023 r.

Sąd Okręgowy w Bydgoszczy, VIII Wydział Gospodarczy,

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Elżbieta Kala

po rozpoznaniu w dniu 12 października 2023 r. w Bydgoszczy

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa J. K., K. K.

przeciwko (...) w Ś.

o zapłatę

na skutek zażalenia powodów co do pkt-ów 2 i 3 postanowienia Sądu Rejonowego w Bydgoszczy z dnia 24 maja 2023 r., sygn. akt VIII GC 60/23 upr

postanawia:

1. zmienić zaskarżone postanowienie w pkt-ach 2 i 3 ten sposób, że je uchylić;
2. rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawić do rozpoznania w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Rejonowy zniósł postępowanie w całości, w tym uchylił wyrok zaoczny Sądu Rejonowego w Bydgoszczy z dnia 13 marca 2023 r. w sprawie VIII GC 60/23 oraz odrzucił pozew (na podstawie art. 71 kpc oraz na podstawie art. 199 § 1 pkt. 2 kpc). W uzasadnieniu postanowienia Sąd Rejonowy wskazał, że przed wniesieniem przedmiotowego pozwu został wykreślony jedyny ówczesny członek zarządu pozwanej spółki. Powyższe ustalenie doprowadziło Sąd Rejonowy do jednoznacznego przekonania, że po stronie pozwanej zachodzi brak zdolności sądowej, co skutkowało odrzuceniem pozwu.

Sąd Rejonowy podkreślił, że w składzie organów pozwanej spółki, już w chwili wniesienia pozwu, zachodził brak, który uniemożliwiał jej działanie. Powodowie nie wnieśli zaś o ustanowienie kuratora na podstawie art. 69 § kpc lub art. 42 § 1 kc. W ocenie Sądu pierwszej instancji, z uwagi na brak już w chwili wniesienia pozwu zdolności sądowej po stronie pozwanej, wydanie w sprawie wyroku zaocznego było bezpodstawne.

Powodowie w zażaleniu zaskarżyli w/w postanowienie zarzucając mu naruszenie:

- 1/ art. 199 § 1 pkt. 3 kpc poprzez jego zastosowanie skutkujące odrzuceniem pozwu mimo, że nie zaistniała żadna z wskazanych w tym przepisie przesłanek,
- 2/ art. 70 § 1 kpc w związku z art. 603 kpc poprzez ich niezastosowanie,
- 3/ art. 71 kpc poprzez jego zastosowanie i uchylenie wydanego w sprawie wyroku zaocznego,

4/ art. 343¹ kpc poprzez jego niezastosowanie.

Skarżący domagali się uchylecia zaskarżonego postanowienia w zaskarżonej części oraz zasądzenia od pozwanej spółki solidarnie na swoją rzecz zwrotu kosztów przedmiotowego postępowania.

W uzasadnieniu powodowie zarzucili, że strona pozwana w związku z brakiem organu uprawnionego do reprezentacji nie utraciła zdolności sądowej. Zdaniem skarżących, brak w tym zakresie może zostać uzupełniony poprzez ustanowienie kuratora bądź wskazanie osób uprawnionych do działania w imieniu spółki. Skarżący podnieśli, że Sąd Rejonowy powinien był – na podstawie art. 70 § 1 kpc zd.2 i art. 42 § 1 kc - zwrócić się z urzędu do sądu rejestrowego zgodnie z art. 603 kpc o ustanowienie kuratora dla strony pozwanej lub wyznaczyć powodom – w trybie art. 69 § 1 kc – termin na usunięcie braków. Konsekwencją zaś nieusunięcia tychże powinno być zawieszenie postępowania na podstawie art. 174 § 1 pkt. 2 kc. Na koniec powodowie zarzucili, że Sąd Rejonowy błędnie zastosował art. 71 kpc zamiast art. 343¹ kpc.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Zażalenie powodów zasługiwało na uwzględnienie.

Zgodnie z treścią zastosowanego przez Sąd Rejonowy art. 199 § 1 pkt. 3 k.p.c. Sąd odrzuci pozew, jeżeli jedna ze stron nie ma zdolności sądowej albo jeżeli powód nie ma zdolności procesowej, a nie działa za niego przedstawiciel ustawowy albo jeżeli w składzie organów jednostki organizacyjnej będącej powodem zachodzą braki uniemożliwiające jej działanie.

Przyczynę odrzucenia pozwu stanowi brak bezwzględnej przesłanki procesowej. Oznacza to, że w postępowaniu sądowym zachodzi przeszkoda, która nie może zostać w żaden sposób usunięta lub nie została usunięta w terminie wyznaczonym przez sąd. Skutkiem zajścia takiej przeszkody jest brak możliwości merytorycznego rozstrzygnięcia przez sąd żądania zgłoszonego przez powoda.

W ocenie Sądu Okręgowego, nie ma wątpliwości co do tego, że w przedmiotowym stanie faktycznym nie występują żadne z wymienionych w art. 199 § 1 pkt. 3 k.p.c. braki po stronie powodowej. Odnośnie natomiast strony pozwanej, to faktycznie spółka(...)w Ś. już w dniu wniesienia pozwu nie posiadała zarządu. Zgodnie z brzmieniem art. 67 § 1 kpc, osoby prawne dokonują czynności procesowych przez organy uprawnione do działania w ich imieniu. Przepis ten nawiązuje do unormowania zawartego w art. 38 kc, wedle którego osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na nim statucie. Regulacje te tworzą mechanizm działania osoby prawnej objaśniany w doktrynie i orzecznictwie przy pomocy teorii organów (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 24 października 1972 r., I CR 177/72, OSNC 1973/10/71; z dnia 6 grudnia 1984 r., II CR 442/84; z dnia 12 marca 1997 r., II CKN 24/97). To zarząd jest organem, który reprezentuje spółkę i prowadzi jej sprawy (art. 201 § 1 ksh). W przypadku wytoczenia powództwa przeciwko spółce, to członkowie zarządu będą uprawnieni do reprezentowania spółki w postępowaniu przed sądem.

Z kolei z treści art. 201 § 1 i art. 204 § 1 ksh wynika, że konsekwencją braków w składzie organu zarządczego spółki kapitałowej jest pozbawienie tego podmiotu możliwości skutecznego działania w obrocie prawnym. Ustawodawca wręcz wykluczył dopuszczalność postępowania z udziałem (w charakterze strony) osoby prawnej, która nie ma umocowanego do działania za nią organu. Nakazał sądowi wzięcie tej okoliczności pod rozwagę w każdym stanie sprawy (art. 202 zdanie drugie kpc), niezależnie od tego czy brak ten ma charakter pierwotny, czy też wtórny oraz w jakiej roli procesowej występuje osoba prawna dotknięta tym brakiem. Określił też - w sytuacjach, gdy jest to możliwe - sposób usunięcia braków w składzie organu (art. 70 kpc) oraz konsekwencje nieuzupełnienia, jak też nieusuwalności tych braków (art. 71 kpc). (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 1 grudnia 2022 r., II CSKP 658/22, Legalis).

Wbrew jednak stanowisku Sądu pierwszej instancji, fakt iż pozwana spółka nie posiada organu powołanego do jej reprezentowania, nie oznacza, że utraciła ona zdolność sądową. Spółka ta jedynie nie może bowiem ujawnić swojej woli i podejmować czynności prawnych lub procesowych.

Zdolność sądową w postępowaniu cywilnym reguluje przepis art. 64 k.p.c. Wynika z niego, że każda osoba prawna ma zdolność występowania w procesie jako strona (zdolność sądowa). Powszechnie przyjmuje się, że zdolność występowania w procesie jako strona stanowi procesowy odpowiednik zdolności prawnej. Stąd i zdolność prawną i zdolność sądową jednostka organizacyjna uzyskuje z chwilą nabycia osobowości prawnej, a traci z chwilą utraty tej osobowości. W odniesieniu do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, chwilą utraty zdolności prawnej i zdolności sądowej będzie chwila wykreślenia z rejestru. Jeżeliby utrata zdolności prawnej i zdolności sądowej miała nastąpić w innej chwili, niezbędny byłby wyraźny przepis normujący taką sytuację (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2012r. I CSK 550/11 LEX 1164438, uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 1999r., I CKN 882/98 LEX nr 35858).

Zdolność sądowa jest bezwzględna przesłanką procesową. Jej brak stanowi przeszkodę procesową, którą Sąd bierze pod uwagę z urzędu w każdym stanie sprawy (zd. trzecie art. 202 k.p.c.). Atrybutem zdolności sądowej jest przymiot (istniejącej osoby fizycznej czy jednostki organizacyjnej) pozwalający na możliwości przeprowadzenia z jej udziałem ważnego postępowania sądowego. Rzeczywisty brak podmiotu, z udziałem którego postępowanie mogłoby się toczyć, to w istocie pierwotny (i nieusuwalny) brak zdolności sądowej. W tym wypadku art. 70 k.p.c. nie ma zastosowania a pozew podlega odrzuceniu - na podstawie art. 199 § 1 pkt. 3 k.p.c. - wykluczone jest prowadzenie procesu z podmiotem, który nie istnieje (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 10 stycznia 2013r. III APz 10/12, LEX nr 1240041, postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 września 2013r. I ACz 942/13 LEX nr 136382).

W przedmiotowej sprawie nie mamy jednakże z tego rodzaju sytuacją do czynienia. Z ustaleń Sądu wynika bowiem, że pozwana spółka cały czas figuruje w Krajowym Rejestrze Sądowym. Istnieje zatem jako osoba prawna, a tym samym - wbrew stanowisku Sądu Rejonowego - posiada zdolność sądową.

Zgodnie z treścią art. 70 § 1 kpc jeżeli braki w zakresie zdolności sądowej lub procesowej albo w składzie właściwych organów dają się uzupełnić, sąd wyznaczy w tym celu odpowiedni termin. W wypadkach, w których ustanowienie przedstawiciela ustawowego powinno nastąpić z urzędu, sąd zwraca się o to do właściwego sądu opiekuńczego. Wyznaczenie terminu do uzupełnienia braków w tym zakresie powinno zatem nastąpić w formie postanowienia (post. SN z 4.10.1966 r., II CZ 117/66, OSNCP 1967, Nr 2, poz. 40). Braki w zakresie reprezentacji procesowej co do zasady dają się uzupełnić. Podkreślić należy bowiem, że dopóki strona istnieje - a z takim wypadkiem mamy do czynienia w rozpoznawanej sprawie - zawsze możliwe jest uzupełnienie braków dotyczących jej organu albo osób uprawnionych do jej reprezentowania.

Zdecydowanie przeważa stanowisko, że w razie następczej utraty zdolności sądowej lub procesowej albo następczych braków w zakresie reprezentacji procesowej (w szczególności w składzie właściwych organów), art. 70 kpc nie ma zastosowania. Uznaje się, że komentowany przepis w swoim założeniu dotyczy braków pierwotnych, które występują już w dacie wszczęcia postępowania (P. Grzegorzczak, w: Ereciński, Komentarz KPC, 2016, t. I, art. 70, Nb 1) - a z taką sytuacją mamy do czynienia w przedmiotowej sprawie. Zwraca się uwagę, że postępowanie w razie zaistnienia braków następczych (z którymi w sprawie nie mamy do czynienia), reguluje art. 174 § 1 pkt 1 i 2 kpc, który przewiduje w takim wypadku zawieszenie postępowania, bez wyznaczania terminu do uzupełnienia braków w myśl art. 70 § 1 kpc (A. Laskowska, Zawieszenie, s. 94).

W uzasadnieniu wyroku z dnia 7 listopada 2006 r., I CSK 224/06 Sąd Najwyższy - Izba Cywilna podkreślił, że jeżeli nastąpi pierwotny brak w składzie organu uprawnionego do działania za stronę powodową i ma on charakter nieusuwalny albo nie zostanie uzupełniony w terminie, sąd powinien znieść postępowanie i pozew odrzucić (art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 71 kpc). W przypadku natomiast gdy brak ten istnieje od początku postępowania i dotyczy strony pozwanej, a nie został uzupełniony w ustalonym przez sąd terminie, postępowanie winno ulec zawieszeniu na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 kpc. Z kolei jeśli brak właściwego organu uprawnionego do działania za stronę nastąpił w

toku postępowania i również nie został w wyznaczonym terminie uzupełniony, sąd znosi postępowanie w zakresie, w jakim jest ono dotknięte brakiem i zawiesza postępowanie na podstawie art. 174 § 1 pkt 2 w zw. z art. 71 kpc.

Zgodnie z treścią art. 42 § 1 kc jeżeli osoba prawna nie może być reprezentowana lub prowadzić swoich spraw ze względu na brak organu albo brak w składzie organu uprawnionego do jej reprezentowania, sąd ustanawia dla niej kuratora. Kurator podlega nadzorowi sądu, który go ustanowił. Kurator ten niezwłocznie podejmuje czynności zmierzające do powołania albo uzupełnienia składu organu osoby prawnej uprawnionego do jej reprezentowania, a w razie potrzeby do jej likwidacji (art. 42 § 3 kc). Do tego czasu kurator reprezentuje taką osobę oraz prowadzi jej sprawy w granicach określonych w zaświadczeniu sądu (art. 42 § 2 kc; zob. też art. 421 § 1 kc), jednak z ograniczeniami wynikającymi z art. 42 § 4 kc. Ustanowienie takiego kuratora może nastąpić także z urzędu (art. 603 § 2 KPC).

Na zasadach określonych w art. 69 § 1 kpc istnieje również możliwość ustanowienia – na wniosek strony przeciwnej, a w toku postępowania także z urzędu – przewidzianego w tym przepisie kuratora procesowego, który jest umocowany do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą (art. 69 § 3 kpc). Może on zostać ustanowiony dla strony, gdy w jej organie zachodzą braki uniemożliwiające jej reprezentację.

Przyjmuje się, że ustanowienie kuratora procesowego dla osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej niebędącej osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, powinno być poprzedzone próbą uzupełnienia tych braków w myśl art. 70 § 1 kpc. W doktrynie stwierdzono jednak, że mając na względzie efektywność ochrony prawnej, niekiedy trudno byłoby wymagać od powoda, aby oczekiwał, aż przeciwnik procesowy doprowadzi do uzupełnienia braków w zakresie swojej reprezentacji. Możliwość kontynuacji postępowania stwarza wówczas art. 69 kpc, zezwalając powodowi na wystąpienie z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego dla strony przeciwnej. Jeżeli postępowanie zostało w międzyczasie zawieszane, powinno zostać podjęte z udziałem kuratora (P. Grzegorzczak, w: Ereciński, Komentarz KPC, 2016, t. I, art. 70, Nb 7).

Jeszcze raz podkreślić należy, że jeżeli braki w zakresie reprezentacji procesowej występują po stronie pozwanej, nie ma zastosowania art. 199 § 1 pkt 3 kpc. W sytuacji, gdy brak w zakresie reprezentacji procesowej pozwanego ma charakter pierwotny (zachodzi od początku postępowania), sąd powinien wezwać powoda do spowodowania, aby brak ten został uzupełniony – pod rygorem zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 kpc (zob. R. Flejszar, w: Góra-Błaszczkowska, Komentarz KPC, 2020, t. IA, art. 70, Nb 5). W myśl art. 180 § 1 pkt 3¹ kpc postępowanie zostanie podjęte w razie uzupełnienia braków, a także, gdy został ustanowiony kurator na mocy art. 69 § 1 kpc lub art. 42 § 1 kc. W przeciwnym razie sąd umorzy postępowanie z urzędu na podstawie art. 182 § 1 pkt 1 kpc. Tak samo sąd powinien postąpić, jeśli brak w zakresie reprezentacji procesowej istniejący już w chwili wszczęcia postępowania – a taka sytuacja miała miejsce w tej sprawie - zostałyby dostrzeżony na jego dalszym etapie (zob. Komentarz do art. 70 kpc red. nac. Rylski/red. cz. III Olaś 2023, wyd. 2/M. Dziurda/P. Rawczyński).

W przedmiotowej sprawie Sąd Rejonowy ani nie zwrócił się z urzędu o wyznaczenie kuratora dla strony pozwanej ani też nie wezwał powodów do usunięcia braków w zakresie reprezentacji pozwanej spółki, błędnie uznając, że brak ten ma charakter nieusuwalny, co w konsekwencji doprowadziło ten Sąd do błędnego uznania o zaistnieniu przesłanki do odrzucenia pozwu.

Natomiast skutki stwierdzenia, po wydaniu wyroku zaocznego, braku bezwzględnych przesłanek procesowych leżących po stronie pozwanego, w tym braku organu powołanego do jego reprezentacji, reguluje art. 343¹ kpc, zgodnie z którym jeżeli po wydaniu wyroku zaocznego okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, sąd wzywa do uzupełnienia braków w wyznaczonym terminie. W sytuacji, w której braki nie zostaną uzupełnione w terminie, sąd z urzędu uchyla wyrok zaoczny i wydaje odpowiednie postanowienie.

Brak, o którym mowa musi mieć charakter pierwotny, tzn. istnieć już w chwili wniesienia pozwu (R. Więckowski, Wyrok, w: Ł. Błaszczak (red.), Wokół problematyki, s. 95 i n.). W sytuacji, w której po wydaniu wyroku zaocznego sąd stwierdza, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu

powołanego do jego reprezentowania, ma obowiązek wezwać do uzupełnienia braków w wyznaczonym terminie. Zastosowanie wówczas znajdzie art. 70 kpc. Jeszcze raz podkreślić należy, że dopiero w razie nieusunięcia braków w terminie uzasadnione staje się uchylenie wyroku zaocznego z urzędu oraz wydanie odpowiedniego postanowienia. Zgodnie z dominującym stanowiskiem czynności powinny być dokonane w kolejności wynikającej z literalnego brzmienia art. 343¹ kpc. Najpierw zatem powinna zostać podjęta próba usunięcia określonych w tym przepisie braków, a dopiero potem – w razie ich nieusunięcia – uchylenie wyroku zaocznego i wydanie odpowiedniego postanowienia.

Mając to na uwadze, Sąd Okręgowy – z uwagi na konieczność wyeliminowania z obrotu prawnego negatywnie ocenionego orzeczenia Sądu pierwszej instancji, wobec stwierdzenia braku podstaw do umorzenia postępowania – przesądził tę kwestię i orzekł reformatoryjnie, zmieniając zaskarżone postanowienie w zaskarżonej części, przez jego uchylenie (art. 386 § 1 w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.; zob. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 6 czerwca 2018 r., III CZP 7/18, LEX nr 2499766).

Brak było natomiast podstaw do orzekania na tym etapie postępowania o kosztach postępowania zażaleniowego, sąd rozstrzyga bowiem o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji (art. 108 § 1 k.p.c.), a niniejsze postanowienie nie jest tego rodzaju orzeczeniem. Dopiero bowiem po ustaleniu, która ze stron wygrała proces możliwe będzie rozstrzygnięcie o zwrocie kosztów (obejmujących także koszty postępowania incydentalnego) zgodnie z zasadą odpowiedzialności za jego wynik (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1973 r., II CR 159/73, OSNC 1974, nr 5, poz. 90)